

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

САМАРҚАНД ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

Рўйхатга олинди:
№ БД-60230100-1.11

2021 йил "27" Август

ҲОЗИРГИ ТОЖИК АДАБИЙ ТИЛИ
фанидан
ФАН ДАСТУРИ

Билим соҳаси:	200 000	-Гуманитар ва санъат
Таълим соҳаси:	230 000	-Гуманитар фанлар
Таълим ихтисос.	шўъбаси, 60230100	-Филология ва тилларни ўқитиш: тожик тили

Фан/Коди модул НТТМ10023 (бакалавриат)		Соли хониши 202__ - 202__	Семестри 1-6	ECTS-Кредитҳо 23	
Фан/ Намуди фан: Мачбури		Забони таълим Тоҷикӣ		Соатҳои дарси ҳафтаина 22	
1	Номи фан		Машғулоти аудиторӣ (соат)	Таълими мустақил (соат)	Ҷамъи сарборӣ (соат)
	Забони адабии ҳозираи тоҷик		330	360	690
2	I. Мазмуни фан Мақсади омӯзиши фанни “Забони адабии ҳозираи тоҷик” ба мутахассисони соҳаи забон ва адабиёти тоҷик оиди савтшиносӣ, сарфу наҳв донишҳои мукаммали ба талаботи андозаи ҷаҳон мутобиқро дода ва ба онҳо ҳарҷониба чуқур омӯзонидани соҳаи фонетика, лексикология, лексикография, фразеология, морфология, калимасозӣ ва синтаксисро дар назар дорад. Вазифаи фанни “Забони адабии ҳозираи тоҷик” аз инҳо иборат: оиди грамматикаи забони тоҷикӣ; хусусиятҳои луғавӣ, таркиби луғавӣ, овозшиносӣ, фонди забон, фразеология, луғатнависӣ; ба ҳиссаҳои гуногуни нутқ ҷудо шудани калимаҳо ва сохти калимаҳои забони тоҷикӣ – содда, сохта, мураккаб ва таркибӣ; вазифаи онҳо дар ҷумла; масъалаи ибора, ҳелҳои ибора ва сохту созмони онҳо; ҷумлаҳои содда ва навиҳои онҳо, сарафзо ва афзои пайрави ҷумла, афзоҳои иловагии ҷумла; ҷумлаҳои мураккаб ва навиҳои онҳо; ҷумлаҳои иловагӣ ва нутқи айнан ва мазмунан нақлшуда маълумоти муфасссал додан. II. ҚИСМАТИ АСОСИИ НАЗАРӢ (машғулоти маърузавӣ) II.I. Ба таркиби фан мавзӯҳои мазкур дохил мешавад: Мавзӯи 1. Муқаддима. Мақсад ва вазифаи фанни забони адабии ҳозираи тоҷик Муқаддимаи фан. Маълумоти умумӣ дар бораи забони адабии ҳозираи тоҷик. Шиносо намудани донишҷӯён ба забони адабӣ ва забони миллии тоҷик. Дар мавриди гузаштани мавзӯҳои назарии фан (маърузаҳо) ҷиҳатҳои муҳим ва асосии фанни “Забони адабии тоҷик”-ро ба эътибор гирифтани. Муаммоҳои таркиби луғавии он, сохти грамматикӣ он, қорбасти услубҳо ва тағйирот дар онҳо. Инчунин мавқеи забони тоҷикӣ дар қаламрави Ўзбекистони соҳибистиклол, баробарии забонҳо ба эътибор гирифта мешавад. Мавзӯи 2. Мавқеи забони адабии тоҷик дар гурӯҳи забонҳои эронӣ Сарчашмаҳои забони миллии тоҷик ва аҳамияти он. Мавқеи забони адабии тоҷик дар гузашта ва имрӯз. Воҳидҳои забон: фонема, морфема, калима, ибора, ҷумла ва хусусиятҳои асосии онҳо. Бобҳои грамматика ва вазифаи онҳо. Ташаккули инкишофи забони адабӣ дар асрҳои IX-X. Забони адабии тоҷикӣ				

дар замони хонадони Сомониён. Забони форсии дарӣ чун забони давлатӣ ва забони адабиёти бадеӣ, илму маърифат ва забони муоширати байни мардумони гуногунзабон. Хидмати нобиғаҳои бузурги тамаддуни гузаштамон – одамушшуаро Абӯабдуллои Рӯдакӣ, ҳаким Абулқосими Фирдавсӣ, шайхурраис Абӯалӣ ибни Сино ва дигарон. Равнақи минбаъда ва нуфузи оламгири ин забон гаштани осори бо форсии дарӣ офаридаи ин бузургони илму адаб.

Мавзӯи 3. Фонетика (савтиёт)

Мавқеи фонетика дар байни қисматҳои дигари забон. Табиати овозии забон: Аз таърихи омӯзиши фонетикаи забони тоҷикӣ. Қайду мулоҳизаҳои Ибни Сино, Носири Хусрав, Насируддини Тӯсӣ, Шамси Қайси Розӣ, Абӯнасири Форобӣ, Хоҷа Ҳасани Нисорӣ роҷеъ ба масъалаҳои талаффузи калимаҳои ҷудогона, ҳарфу овозҳои садоноку ҳамсадоҳо, ҳичо ва падидаҳои овозию ҳодисаҳои ба он марбут (имола, мушаббаъ, ташдид, танофури ҳуруф, ҳуруфи зойид). Саҳми эроншиносони рус В.В.Григорев, И.И.Зарубин, А.А.Андреев, В.П.Наливкин, А.А.Семенов, В.С.Расторгуева, В.С.Соколова ва савтшиносони тоҷик: Л.Бузургзода, Ҳ.Каримов, Т.Н.Хаскашев, М.Файзов дар омӯзиши сохтори овозии забони тоҷикӣ.

Мавзӯи 4. Сохтори овозии забон.

Мавзӯи баҳси фонетика. Воҳидҳои занҷирӣ ва забарзанҷирии фонетика. Методҳои айнӣ (субъективӣ) ва зехнии (объективӣ) фонетика. Фонетика ва илмҳои забоншиносӣ (луғатшиносӣ, сарф, наҳв, имло, орфоэпия). Фонетика ва илмҳои ғайризабоншиносӣ: физика (акустика), биология (физиология), равоншиносӣ, тиб. Аҳамияти назарӣ ва амалии фонетика. Овознависӣ (транскрипсия) ва ҳарфнависӣ (транслитератсия). Ҷиҳатҳои сегонаи воҳидҳои фонетикӣ. Ҷиҳати тавлидӣ. Дастгоҳи гуфтор: дастгоҳи нафас, дастгоҳи садо, дастгоҳи овоз. Пойгоҳи талаффузи тоҷикӣ ва муҳимтарин хусусиятҳои он. Ҷиҳати акустикӣ (шунавоӣ). Мафҳуми овоз. Замони талаффуз ва тамдиди овоз. Зудии лаппиш ва баландии овоз. Қувваи талаффуз ва сахтии овоз. Ҷиҳати лингвистиву функ-сионалӣ. Таҷзияи ҷараёни нутқ. Фонема ва тобишҳои он. Нишонаҳои фарқкунандаи фонема.

Мавзӯи 5. Таснифоти садонокҳо ва ҳамсадоҳои забони тоҷикӣ

Системаи вокализми тоҷикӣ. Ҳайати садонокҳо. Гурӯҳбандии садонокҳо. Тасвири садонокҳо аз рӯи қатор. Консонантизми тоҷикӣ. Ҳайати ҳамсадоҳо. Гурӯҳбандии ҳамсадоҳо. (лабиҳо, забониҳо, забончагӣҳо ва ҳалқӣҳо). Аз рӯи тарзи тавлид: зичҳо, роғҳо, ларзон. Аз рӯи иштироки шавшув ва лаҳн: лаҳнӣ, шавшувдори ҷарангдор ва шавшувдори бечаранг. Ҷуфтҳои ҳамсадоҳои ҷарангдору бечаранг. Аз рӯи иштироки резонаторҳо: димоғӣҳо ва ғайридимоғӣҳо. Системаи ҳамсадоҳо. Фонемаҳо дар ҷараёни гуфтор. Мафҳуми занҷири гуфтор. Қонуни сарфакорию сарфачӯии забон ва тағйироту таҳаввулоту овозӣ. Тағйироти парадигматикӣ ва синтагматикии овозӣ. Қонунҳои мутобиқат ва мувофиқати овозҳо. Падидаҳои овозӣ: таҳфиф (редуксия), афзоиш, коҳиш, ҷойивазкунӣ, монандшавӣ, бадалшавии овозҳо. Гунаҳои фонетикии калимаҳо: табдили садонокҳо, табдили ҳамсадоҳо. Тағйири қолабҳои заданокӣ. Ҳамнишинии фонемаҳо. Ҳамнишинии ҳамсадоҳо дар калимаҳои иқтибосӣ.

Мавзӯи 6. Ҳичо, зада ва оҳанг

Ҳичо. Ҳичо ҳамчун воҳиди хурдтарини талаффуз. Анвои ҳичо. Моҳияти фонетикии ҳичо. Ҳичосозӣ. Истеъмоли садонокҳои тоҷикӣ дар ҳудуди ҳичо. Қобилияти ҳичосозии ҳамсадоҳои лаҳнӣ. Назарияҳои маъмули ҳичочудокунӣ: назарияи антиқа, назарияи шиддатнокии ҷисмонии Л.В.Щерба, назарияи сонорӣ. Қоидаҳои ҳичочудокунии калимаҳои тоҷикӣ. Сохтор ва ҳелҳои ҳичои тоҷикӣ. Ҳичои савтӣ ва ҳичои арӯз. **Задаи калима.** Моҳияти фонетикии зада. Навъҳои задаи калима: задаи миқдорӣ, задаи лаҳнӣ, задаи қуввагӣ, задаи сифатӣ. Қолабҳои заданокҳои калимаҳои тоҷикӣ. Маъмултарин қолабҳои задаи калимаҳои тоҷикӣ. Қолабҳои задаи калимаҳои иқтибосӣ. Калима ва морфемаҳои беада. Энклитикаҳо ва проклитикаҳо. Вазифаҳои задаи калима. **Оҳанг.** Мафҳуми оҳанг. Вазифаҳои оҳанг. Унсурҳои оҳанг: Фраза ва синтагма. Задаи таъкид. Оҳанги навъҳои асосии гуфтори тоҷикӣ. Оҳанги ахбор. Оҳанги пуршиш. Оҳанги амр. Оҳанги муроҷиат. Оҳанги номбаркунӣ.

Мавзӯи 7. Орфоэпия, хат (графика) ва имло (орфография)

Орфоэпия. Қоидаҳо ва нормаҳои талаффузи адабӣ. Нормаҳои талаффузи дурусти овозҳои забони тоҷикӣ (садонокҳо, ҳамсадоҳо) ва воҳидҳои забарзанҷирӣ (зада, оҳанг, фраза, синтагма). Таҳаввул ва ташаккули нормаҳои талаффузи адабӣ. Таъсири мутақобилаи навиштор ва гуфтори тоҷикӣ. Талаффузи табиӣ ва маснӯӣ. **Хат.** Пайдоиши хат ва маълумот дар бораи хатҳои аввалин. Воситаҳои наққошии хат: графемаҳо, аломатҳои китобат, аломати зада. Системаи таносуби графемаҳо (ҳарфҳо) ва фонемаҳо дар хати фонематикии тоҷикӣ. **Имло.** Вазифаи ҷамъиятии имло. Қоидаҳои муҳимтарини имлои тоҷикӣ. Принсипҳои асосии имлои тоҷикӣ. Принсипҳои фонетикӣ; Принсипи морфологӣ; Принсипи таърихӣ анъанавӣ.

Мавзӯи 8. Лексикология (луғатшиносӣ) ва вазифаҳои он

Мавзӯи баҳси лексикология ва ё луғатшиносӣ. Вазифаҳо ва қисматҳои таркибии фанни лексикология. Навъҳои лексикология: лексикологияи умумӣ, таърихӣ, муқоисавӣ ва тасвирӣ. Усулҳои тадқиқи лексикологӣ. Лексика, семасиология, этимология, фразеология ва вазифаҳои он. Таҳлили лексии калима, этимологияи халқӣ ва илмӣ. Тафовут ва хусусиятҳои асосии онҳо.

Мавзӯи 9. Калима ва маънои он

Калима ҳамчун воҳиди асосии забон, мавқеи калимаҳо (лексемаҳо) дар радифи воҳидҳои дигари забон - фонема, морфема, ибора ва ҷумлаҳо. Таҷзиҳои калима дар ҷараёни нутқ. Қиёфаи овозӣ ва маъноҳои луғавии калимаи тоҷикӣ. Сохтори овозии калима, ҳамнишинии овозҳо ва хосиятҳои аксентологии онҳо. Сохтори овозии калима ҳамчун аломати он. Маъноҳои озод ва вобастаи фразеологии калима, маъноҳои мустаъмал ва фардии калима. Анвои маъноҳои луғавии мафҳумӣ, эҳсосотӣ, ишоратӣ ва модалии калима. Ифодаи маъно бо аломат.

Мавзӯи 10. Таркиби луғавӣ ва фонди асосии луғавии забон

Таркиби луғавии забон ва омилҳои асосии такмили он. Зинаҳои шаклбодии фонди луғавии забони тоҷикӣ. Фонди асосии забон ва хусусиятҳои он, муносибати фонди асосӣ бо таркиби луғавии забон. Аз ҳисоби калимаҳои дохилӣ ва хориҷӣ бой шудани таркиби луғавии забон. Унсурҳои лексикаи аслий ва забонҳои дигар. Тафовути байни онҳо.

Мавзӯи 11. Маъношиносӣ, таснифоти маъноии калимаҳо.

Калима, мафҳум ва ном. Ифодаи мафҳум, фарқҳои байни калима ва мафҳум. Ифодаи ном бо калимаҳо. Сермаъноии луғавӣ ва усулҳои сермаъно шудани калимаҳо. Анвои маъноҳои калимаи сермаъно. Роҳи усулҳои сермаъношавии калимаҳо. Усулҳои маҷозӣ, инкишофи тадриҷӣ ва таҷзияи маъноҳои ҷузъҳои воҳидҳои фразеологӣ ҳамчун манбаъҳои сермаъношавии луғавӣ. Омонимия ва паронимияи луғавӣ. Калимаҳои аз бобати қиёфаи зоҳирӣ ҳамовоз ва наздиковоз, ки ба маъноҳои мухталиф далолат мекунанд. Анвои калимаҳои ҳамовоз, наздиковоз ва ҳамоҳанг, усулҳои пайдоиши онҳо. Муродифот ва антонимҳо. Мафҳуми муродиф, анвои муродифот ва силсилаи муродифҳои луғавӣ. Антонимҳои луғавӣ ва маъноӣ. Антонимҳои луғавӣ ҳамчун мифтоҳи муқарраркунандаи маъноҳо ва муродифҳои луғавӣ.

Мавзӯи 12. Манбаъҳои пайдоиши калимаҳои тоҷикӣ.

Калимаҳои аслии тоҷикӣ. Нишонаҳои савтӣ ва сарфӣи калимаҳои аслии тоҷикӣ, соҳаҳои корбурди онҳо. Мақоми калимаҳои аслии тоҷикӣ дар калимасозӣ, таъбирот ва захираи асосии луғавии забон. Калимаҳои вомӣ. Сабабҳо ва манбаъҳои пайдоиш, қабатҳо ва навъҳои иқтибосоти луғавӣ. Иқтибосҳои луғавии тоисломӣ ва баъдиисломӣ. Иқтибосҳои баъдиисломӣ аз забонҳои арабӣ, туркиву муғулӣ ва русиву аврупоӣ. Калкаҳои луғавӣ ҳамчун навъи махсуси иқтибоси калимаҳои забонҳои бегона. Усулҳои калкашавӣ ва анвои калкаҳо. Мутобиқати калимаҳои иқтибосӣ ва калкаҳои луғавӣ ба меъёрҳои савтӣ, сарфӣ ва маъноии забони тоҷикӣ.

Мавзӯи 13. Калимаҳо аз ҷиҳати доираи истеъмол

Калимаҳои сермахсул ва каммахсул, лексикаи умумиистеъмолий, лексикаи китобӣ-адабӣ, лексикаи гуфтугӯӣ-ҳалқӣ. Умумият ва тафовути байни онҳо. Калимаҳои хоссаи забони адабии китобӣ. Калимаҳои забони адабии китобӣ, идории коргузорӣ ва истилоҳоти илмиву фанӣ ҳамчун гурӯҳҳои ҷудогонаи калимаҳои забони адабии китобӣ. Калимаҳои забони адабии шифоҳӣ ва нишонаҳои фарқкунандаи онҳо. Гурӯҳҳои омиёна, касбии соҳавӣ ва шевагии калимаҳои адабии шифоҳӣ. Истилоҳот ва хусусиятҳои асосии онҳо. Калимаҳои кӯҳнашуда (архаистӣ) ва таърихӣ. Неологизмҳо (калимаҳои нав). Сабабҳои ба майдон омадани калимаҳои нав. Неологизмҳои давраи истиқлол ва аҳамияти онҳо. Эвфемизмҳо, вулгаризмҳо, варваризмҳо дар забон. Эвфемизмҳо – калимаҳои услуби баланд. Лиризмҳо, поэтизмҳо, эвфемизмҳо, архаизму неологизмҳо ҳамчун гурӯҳҳои алоҳидаи калимаҳои услуби баланд. Вулгаризм – калимаҳои услуби паст. Вожаҳои бепардагӯӣ, вулгаризмҳо, варваизмҳо ва

мавридҳои истеъмоли онҳо. Намунаи таҳлили луғавӣ.

Мавзӯи 14. Маълумот дар бораи воҳидҳои фразеологӣ

Мавқеи фразеология ҳамчун фанни мустақил дар радифи илмҳои дигари филологӣ, қисматҳои таркибӣ, навъҳо ва усулҳои тадқиқи ин фан. Нишонаҳои фарқкунандаи воҳидҳои фразеологии забони тоҷикӣ, сохтори овозии воҳиди фразеологӣ ва гунаҳои он. Гурӯҳҳои маъноӣ, сохторӣ ва ҳиссаи нутқии воҳидҳои фразеологӣ. Идиома, фразема ва ифодаҳои ғайриидиоматикӣ ҳамчун гурӯҳҳои маъноии воҳидҳои фразеологӣ. Таркиб, ибора ва ҷумлаҳои фразеологӣ ва тафовутҳои сохтории онҳо. Сермаъноии фразеологӣ. Усулҳои муқаррар кардани воҳидҳои фразеологии сермаъно, робитаи байни маъноҳо ва мақоми маъноӣ асли дар таъбириоти сермаъно; сермаъноии фразеологӣ. Омонимҳои фразеологӣ, фарқи онҳо аз воҳидҳои фразеологии сермаъно, усулҳои муқаррар намудани навъҳои омонимҳои фразеологӣ. Паронимҳои фразеологӣ, тафовути онҳо аз омонимҳои фразеологӣ. Муродифот ва антонимияи фразеологӣ. Муродифҳои фразеологӣ ва фарқи онҳо аз гунаҳои фразеологӣ. Ифодаи маъноӣ умумӣ ва фарқҳои услубӣ дар муродифҳои фразеологӣ. Антонимияи фразеологӣ ва мувофиқати сохтории воҳидҳои фразеологии антонимӣ. Навъҳои муродифот ва антонимҳои фразеологӣ.

Мавзӯи 15. Манбаъҳои пайдоиши воҳидҳои фразеологӣ.

Воҳидҳои фразеологии аслан тоҷикӣ ва нишонаҳои хоси онҳо. Инъикоси вожаҳои асли, воқеияти миллӣ ва образҳои анъанавӣ дар фразеологияи аслии тоҷикӣ. Воҳидҳои фразеологии иқтибосӣ ва калкаҳои фразеологӣ. Анвои калкаҳои фразеологӣ аз рӯи сохтор, ифодаи маъно, пайдоиш ва ғайра. Гурӯҳҳои услубӣ ва қабатҳои эҳсосотиву иродавии воҳидҳои фразеологӣ. Мақоми воҳидҳои фразеологӣ дар нутқи бадеӣ. Вазифаи услубии воҳидҳои фразеологӣ. Тафовути воҳидҳои фразеологӣ аз зарбулмасалу мақолҳо. Намунаи таҳлили фразеологӣ.

Мавзӯи 16. Фарҳангшиноӣ (лексикография)

Бунёди луғатшиноии тоҷик. Луғатшиноӣ ҳамчун соҳаи мустақили лексикология. Вазифаҳои луғатшиноӣ, назарияи луғатшиноӣ ва луғатшиноии амалӣ. Анвои луғатҳо, фарҳангҳо ва қомусҳо. Тафовут ва айнияти онҳо. Луғату фарҳангҳои филологӣ ва қомусҳои энциклопедӣ, фарқи байни онҳо.

Мавзӯи 17. Аз таърихи луғатнависии тоҷику форс

Аз таърихи луғатшиноии тоҷик. Мактабҳои луғатшиноии тоисломӣ, Хуросон ва Ҳиндустон. Хидмати луғатшиноии гузаштаи тоҷик дар инкишофи назарияи муносири луғатшиноии он. Луғатҳои вожагӣ ҳамчун навъи муҳимтарини маълумотномаҳои меъёрии филологӣ. Сохтори умумии луғат, мафҳумҳои вожанома, сарвожа, тафсир, далел дар луғатҳо. Анвои луғатҳои вожагӣ: Луғатҳои тафсирий, тарҷумавӣ, шевагӣ, этимологӣ, муродифот, омонимҳо, антонимҳо, имло, талаффуз, басомад, чаппа ва монанди инҳо. Фарҳангҳои фразеологӣ ва анвои онҳо. Фарқи сохтори фарҳанги фразеологӣ аз

луғати вожагӣ. Усулҳои муқаррар кардани шакли асосии воҳидҳо ва системаи ҳаволаҳо дар фарҳангҳои фразеологӣ. Навъҳои фарҳангҳои фразеологӣ. Фарҳангҳои тафсири, шевагӣ, тарҷумавӣ, муродифот, антонимӣ ва гунаҳои фразеологӣ.

Мавзӯи 18. Ономастика ва навъҳои он

Анъанаҳои номгузорӣ дар байни халқҳои Осиёи Марказӣ. Муносибати ономастика бо забоншиносӣ. Топонимика ҳамчун як соҳаи махсуси ономастика. Топонимика ва микротопонимика, қисматҳои топонимика; Маълумот дар бораи навъҳои топонимика: гидронимия, оронимия, полинимия, антропонимия ва ғайра.

Мавзӯи 19. Морфология(сарф)

Грамматика ҳамчун илм дар бораи қонуну қоидаҳои бо ҳам алоқамандшавии воҳидҳои забон. Қисматҳои таркибии грамматика, калимасозӣ, морфология ва синтаксис(сарфу наҳв). Маънои грамматикӣ, шакли грамматикӣ, категорияи грамматикӣ. Таълимот дар бораи калима. Калима воҳиди асосии забон. Таркиби морфологии калимаҳо дар забони тоҷикӣ. Реша, асос, бандак, пешванд, пасванд. Сохти калимаҳо: содда, сохта, мураккаб ва таркибӣ. Принсипҳои ба ҳиссаҳои нутқ чудо кардани калимаҳо. Таърихи тақсимои ҳиссаҳои нутқ. Фикрҳои мухталифи олимони оиди тақсимои ҳиссаҳои нутқ, категорияҳои грамматикӣ ва лексикӣ-грамматикӣ калимаҳо дар таснифи ҳиссаҳои нутқ. Хусусияти морфологӣ ва синтаксисии калимаҳо.

Мавзӯи 20. Маълумоти умумӣ дар бораи исмҳо

Гурӯҳҳои маънои исмҳо: калимаҳои ифодагари мафҳумҳои одамон, ҳайвонот, ҷонварон (паррандагон), ҳашарот, ашёи гуногун, номҳои маҳалҳо, вақт ва ғайра. Категорияҳои грамматикӣ исмҳо: категорияҳои шумора, муайянию номуайянӣ. Воситаҳои ифодаи категорияҳои грамматикӣ. Гурӯҳҳои луғавию грамматикӣ исмҳо: шахсу ғайришахс, ҳосу чинс, моддию маънавӣ, ҷондору бечон, исмҳои ҷомеа, ифодаи чинсияти табиӣ дар исмҳо. Калимасозии исм. Сохти исмҳо: исмҳои сода, сохта, мураккаб ва таркибӣ. Тарзҳои калимасозии исмҳо: морфологӣ, синтаксисию морфологӣ, морфологию синтаксисӣ, луғавию синтаксисӣ, луғавию маъноӣ ва ихтисораҳо. Воситаҳои калимасозӣ. Аффиксҳои исмсоз: префикс, суффиксҳо, интерфиксҳо. Суффиксҳое, ки исми шахс месозанд. Суффиксҳое, ки номи шайъ месозанд. Суффиксҳое, ки исми макону фаровонӣ месозанд. Суффиксҳое, ки исми маънӣ месозанд. Суффиксҳое, ки хурдию навозишро ифода мекунанд.

Мавзӯи 21. Маълумоти умумӣ дар бораи сифат.

Хелҳои маъноию грамматикӣ сифатҳо: сифатҳои аслӣ ва нисбӣ. Сифатҳои аслӣ. Хусусиятҳои фарқкунандаи онҳо. Категорияи дараҷа дар сифатҳои аслӣ: шаклҳои одӣ, муқоисавӣ ва олиӣ категорияи дараҷа. Воситаҳои ифодаи онҳо. Ифодаи камию зиёдии аломат ва хурдию навозиш дар сифат. Воситаҳои ифодаи онҳо. Сифатҳои нисбӣ. Хусусиятҳои фарқкунанда ва

гурӯҳҳои маъноии онҳо. Калимасозии сифат. Сохти сифатҳо: сифатҳои сода, сохта, мураккаб ва таркибӣ. Аффиксҳои сифатсоз. Сифатҳои мураккаб. Хелҳои онҳо. Таркиби морфологии сифатҳои мураккаб. Сифатҳои мураккаби пайваست ва роҳҳои сохташавии онҳо. аломат, хусусият ва тарзи созмони сифатҳои мураккаби тобеъ. Ба воситаи калимаҳои таркибӣ ташкил ёфтани сифатҳо. Сифатҳои таркибии омехта. Сифати таъкидӣ ва аломатҳои он. Шакли таъкидӣ дар сифат.

Мавзӯи 22. Шумора ҳамчун ҳиссаи нутқ

Махсусияти грамматикӣ шумораҳо дар забон. Хусусият ва аломатҳои морфологии шумора. Хелҳои шумора: шумораҳои микдорӣ ва тартибӣ. Шумораҳои микдорӣ: шумораҳои аслий. Тахминӣ, касрӣ, махсусиятҳои онҳо. Нумеративҳо. Шумораҳои тартибӣ. Шумораҳо аз ҷиҳати сохт: содда, сохта, мураккаб ва таркибӣ. Умумият ва тафовути байни шумораҳои содда, сохта, мураккаб ва таркибӣ. Вазифаи шумора дар ҷумла. Шумора ва тафовути он аз дигар ҳиссаҳои нутқ. Хусусияти синтаксисии он.

Мавзӯи 23. Мафҳуми ҷонишин

Фарқи ҷонишин аз дигар ҳиссаҳои нутқ. Маъноӣ грамматикӣ ва аломатҳои морфологии ҷонишин. Муносибати ҷонишин бо исмҳо, сифатҳо ва шумораҳо. Ҷонишинҳои предметӣ, сифатӣ ва шуморавӣ. Хусусияти асосӣ ва фарқкунандаи онҳо. Вазифаҳои синтаксисии ҷонишин. Хелҳои ҷонишин: ҷонишинҳои шахсӣ, нафсӣ-таъкидӣ, саволӣ, ишоратӣ, таъинӣ, манфӣ, номуайянӣ, муштарак. Ҷонишинҳои шахсӣ ва навъҳои он. Ҷонишинҳои нафсӣ-таъкидӣ ва вазифаи он. Ҷонишинҳои саволӣ ва вазифаҳои он. Хусусиятҳои фарқкунанда ва вазифаи синтаксисии ҷонишинҳои мазкур. Тарзи созмони онҳо. Ҷонишинҳои ишоратӣ ва махсусияти онҳо. Ҷонишинҳои таъинӣ ва вазифаи онҳо. Ҷонишинҳои манфӣ ва фарқи он аз дигар хелҳои ҷонишин. Ҷонишинҳои номуайянӣ ва хусусияти асосии он. Ҷонишинҳои муштарак. Тарзи созмони ҷонишинҳои мазкур. Вазифаи синтаксисии онҳо.

Мавзӯи 24. Феъл ҳамчун ҳиссаи нутқ

Маълумоти умумӣ дар бораи феъл. Феълҳои мустақил ва ёридиҳанда, феълҳои модалӣ. Сохти феълҳо: феълҳои сода, сохта, таркибӣ. Аффиксҳои калимасоз ва шаклсозии феъл. Феълҳои тасрифӣ ва категорияҳои онҳо. Категорияҳои шахсу шумора, тарз, намуд, сиға ва замон дар феъл. Феълҳои гузарандаю монда. Феълҳои бевоситаю бавосита. Феълҳои тасдиқию инкорӣ. Феълҳои шухудию нақлӣ. Категорияи тарз дар феълҳо. Тарзи ғойӣ. Тарзи мафъулӣ. Воситаҳои ифодаи онҳо. Категорияи грамматикӣ намуд дар феълҳо. Намуди мутлақ ва давомдор. Воситаҳои ифодаи онҳо. Категорияи грамматикӣ сиға дар феъл. Сиғаи хабарӣ. Сиғаи шартиву хоҳишмандӣ. Сиғаи амрӣ. Сиғаи эҳтимолӣ. Хусусиятҳои шаклию замони онҳо. Категорияи грамматикӣ замон дар феъл. Замони гузашта ва шаклҳои ифодаи он. Замони ҳозира ва шаклҳои он. Замони оянда ва ифодаи он. Шаклҳои нақлӣ, ҳикоягӣ ва дури замони дар феълҳо. Феълҳои

тасрифнашаванда: масдар, сифати феълӣ, феъли ҳол. Масдар, хусусиятҳои феълӣ ва номии он. Сифати феълӣ. Сохти сифати феълӣ. Хусусиятҳои феълию номии он. Замонҳои сифати феълӣ. Феъли ҳол ва хусусиятҳои феълию зарфии он. Сохти феъли ҳол.

Мавзӯи 25. Зарф ҳамчун ҳиссаи нутқ

Хусусиятҳои хоси зарф. Ифодаи дараҷаҳои муқоисавӣ, камӣю зиёдӣ ва хурдию навозиш дар зарф. Хелҳои зарф. Зарфҳои тарзи амал. Зарфҳои монандӣ. Зарфҳои миқдору дараҷа. Зарфҳои замон. Зарфҳои макон. Зарфҳои сабаб. Зарфҳои мақсад. Калимасозии зарф. Зарфҳои сохта, зарфҳои мураккаб. Зарфҳои таркибӣ. Аффиксҳои махсуси зарфсоз.

Мавзӯи 26. Ҳиссаҳои ғайримустақилмаъноӣ нутқ

Маълумот дар бораи ҳиссаҳои ғайримустақилмаъноӣ нутқ. Пайдоиши пешояндҳо ва пасояндҳо. Таносуби пешояндҳо ва пасояндҳо дар забон. Вазифаи асосии пешояндҳо. Маъноҳои грамматикӣ пешояндҳо. Пайдоиши пешояндҳои аслӣ ва алоқамандии он бо забони қадимаи форсӣ-тоҷикӣ. тафриқаи асосии пешояндҳо аз пасояндҳо. Сохт ва хусусияти асосии пешояндҳо. Вазифаи грамматикӣ пешояндҳо.

Мавзӯи 27. Пешоянду пасояндҳо ҳамчун ҳиссаи нутқ

Пешояндҳо аз рӯи ифодаи маъно. Сохти пешояндҳо. Пешояндҳои аслӣ (содда). Пешояндҳои таркибӣ. Пешояндҳои такрори изофӣ. Таркиби морфологии пешояндҳо. Пешояндҳои аслии содда ва пешояндҳои аслии таркибӣ. Вазифа ва маъноҳои асосии пешояндҳо. Пешояндҳои аслии содда ва вазифаи онҳо. Пешоянди аз, ба, дар, бар, то, бо бе, чуз, барои ва хусусиятҳои онҳо. Пешояндҳои аслии таркибӣ то ба, ба чуз, чуз аз ва вазифаи онҳо. Муносибати синонимии пешояндҳои аслӣ. Пешояндҳои номии изофӣ ва изофии такрор. Пешояндҳои номии таркибӣ. Махсусият ва сохти онҳо. Пасояндҳо. Сохти онҳо. Пасояндҳои аслӣ ва ғайриаслӣ. Пасояндҳо ва хелҳои он: пасояндҳои аслӣ ва номӣ. Хусусияти асосии пасояндҳои аслӣ ва мавқеи пасоянди «-ро». Пасоянди «-ро» ва хусусияти синонимии он бо пешояндҳои аз, ба, дар, барои, дар бораи. Пасоянди кати (қати) барин, боз ва вазифаи асосии онҳо. Тафриқаи байни пешояндҳои аслӣ ва номӣ.

Мавзӯи 28. Пайвандакҳо

Пайвандакҳо ҳамчун ҳиссаи нутқ. Хелҳои пайвандакҳо. Пайвандакҳои пайвасткунанда, пайвандакҳои тобеъкунанда. Хелҳои пайвандакҳои пайвасткунанда: пайвандакҳои паиҳам, хилофӣ, ҷудой. Хелҳои пайвандакҳои тобеъкунанда: пайвандакҳои замон, сабаб, мақсад, тарзи амал, монандӣ, миқдору дараҷа, хилофӣ, шарт. Сохти пайвандакҳо: содда, мураккаб ва таркибӣ. Пайвандакҳои соддаи ва, ҳам, ё, чун, то, аммо, вале, зеро, агар ва вазифаи онҳо. Хусусияти пайвандакҳои мураккаб ҷунки, азбаски, агарчи (гарчи), вагарна ва ғайра. Сохти пайвандакҳои таркибии ё ки, модом ки, то ки, вақте ки, пеш аз он ки ва ғайра. Вазифаи грамматикӣ онҳо.

Мавзӯи 29. Ҳиссаҷаҳо. Хусусияти ҳиссаҷаҳо

Ҳиссаҷаҳо ва сохти онҳо: содда, сохта ва таркибӣ. Аз дигар ҳиссаҳои нутқ ба ҳиссаҷа гузаштани калимаҳо. Ҷои ҳиссаҷаҳо дар ҷумла. Хелҳои ҳиссаҷаҳо. Ҳиссаҷаҳои шартӣ, саволӣ, таъкидӣ, маҳдудӣ ва таъинӣ. Хусусиятҳои асосӣ ва

вазифаи онҳо. Ҳиссаҷаҳои ифодакунандаи тобишҳои гуногуни маъноӣ. Ҳиссаҷаҳо ва калимаҳои модалӣ.

Нидо

Нидо ва аломатҳои муҳимтарини он. Сохти нидоҳо ва воситаи муҳими грамматикӣ онҳо. Вазифаи синтаксисии нидоҳо. Ба вазифаи аъзоҳои гуногуни ҷумла омадани он. Калимаҳои тақлидӣ ва аломатҳои он. Хусусияти семантикӣ калимаҳои тақлидӣ. Хелҳои калимаҳои тақлидӣ. Хусусияти грамматикӣ калимаҳои тақлидӣ. Вазифаи синтаксисии онҳо. Калимаҳои тасвирӣ. Муносибати онҳо бо дигар ҳиссаҳои нутқ. Хелҳои нидо. Хелҳои нидо аз рӯи маъно: эмотсионалӣ (ҳаяҷоннок) ва амрӣ (императивӣ). Нидоҳои эмотсионалӣ ва хусусиятҳои онҳо. Ба воситаи интонатсияҳои гуногун ифода ёфтани маънои нидоҳои эҳсосӣ. Нидоҳои амрӣ ва вазифаи онҳо. Хелҳои нидоҳои амрӣ. Вазифаи грамматикӣ нидоҳои эмотсионалӣ (эҳсосӣ) ва амрӣ. Хусусияти услубии онҳо.

Мавзӯи 30. Синтаксис(наҳв)

Синтаксис ва мавзӯи баҳси он. Мақоми калима дар синтаксис. Шаклҳои грамматикӣ калимаҳо ва вазифаҳои онҳо дар таркиби воҳидҳои синтаксисӣ. Воҳидҳои синтаксисӣ ва хелҳои онҳо: ибора, ҷумлаи содда, ҷумлаи мураккаб. Воҳидҳои томи синтаксисӣ (бандҳои синтаксисӣ). Синтаксис ва робитаи он бо бахшҳои дигари илми забоншиносӣ: морфология (сарф), калимасозӣ, луғат, фразеология, фонетика.

Мавзӯи 31. Ибора ва хусусиятҳои он

Ибора ва ҷумла. Қолабҳои ибора ва ҷумла. Тартиби калима дар ибора ва ҷумлаҳои содда. Таҷзияи маъноии ҷумла. Воситаи алоқаҳои грамматикӣ дар ибора ва ҷумлаи содда. Алоқаи синтаксисии ҷузъҳои ибора, ҷумлаи содда ва анвои он. Алоқаи пайваст ва тобеъ. Моҳияти ин навъҳои алоқа. Хелҳои алоқаи тобеъ дар ибора ва ҷумлаҳои содда. Алоқаи изофӣ. Серистеъмолии алоқаи изофӣ. Алоқаи вобастагӣ. Ба воситаи пешоянду пасоянд ба ҳам алоқаманд шудани калимаҳо. Алоқаи ҳамроҳӣ. Алоқаи ҳамроҳӣ ҳамчун алоқаи маъмулии калимаҳо дар ибора ва ҷумла. Алоқаи мувофиқат. Ифодаи муносибати грамматикӣ хабар бо мубтадо бо роҳи воситаҳои гуногун. Алоқаи артиклӣ. Воситаи алоқаи грамматикӣ ҷузъҳои ибора будани артикли -е. Алоқаи омехта. Ибора. Ибора ҳамчун воҳиди номинативии забон. Тафовути ибора аз таркибҳо. Муносибати ибора бо ҷумла. Муносибати байниҳамдигарии ҷузъҳои таркибии ибора. Ҷузъҳои асосӣ ва тобеъ дар ибораҳо. Хелҳои лексикиву грамматикӣ ибораҳо аз рӯи тааллуқи морфологии ҷузъи асосиашон: ибораҳои номӣ, феълӣ ва зарфӣ.

Мавзӯи 32. Ибора ва хелҳои он.

Гурӯҳҳои ибораҳои номӣ. Ибораҳои исмӣ. Ибораҳои сифатӣ. Ибораҳои шуморагӣ. Ибораҳои ҷонишинӣ. Ибораҳои масдарӣ. Ибораҳои сифати феълӣ. Ибораҳои феълиҳолӣ. Ибораҳои зарфӣ. Гурӯҳҳои лексикиву грамматикӣ ибораҳо аз рӯи хелу воситаҳои алоқаашон: ибораҳои исмӣ алоқаи изофӣ, ҳамроҳӣ ва вобастагӣ (пешояндию пасояндӣ), ҳамроҳӣ ва изофӣ. Ибораҳо бо муносибатҳои муайянкунандагӣ, пуркунандагӣ ва ҳолӣ. Ибораҳо аз рӯи сохт. Ибораҳои содда ва тафсилӣ, дучузъа ва бисёрчузъа. Ҷумла ҳамчун воҳиди

ахборӣ (предикативӣ)-и забон. Нишонаҳои асосии ҷумла ҳамчун воҳиди забон. Муносибати предикативият дар ҷумла. Категорияҳои замон, модалият ва шахсу шумора ҳамчун омилҳои воқеияти мундариҷаи ҷумла. Ифодаи замони воқеият ва нақши шаклҳои замони феъл ва воситаҳои дигари грамматикӣ дар ифодаи он. Модалияти объективӣ ва субъективӣ. Мақоми сифаҳои феъл дар ифодаи модалияти субъективӣ тавассути воситаҳои луғавию грамматикӣ. Ибораҳои исмӣ, сифатӣ, ҷонишинӣ, шуморагӣ, зарфӣ ва феълӣ. Тарзи созмони ҳелҳои ибораҳои номӣ бо роҳҳои алоқаи синтаксисӣ. Сохти ибораҳо. Тафриқаи байни ибораҳои содда ва мураккаб.

Мавзӯи 33. Ҷумлаҳои содда

Таснифи ҷумлаҳои содда аз ҷиҳати таркиб ва аз ҷиҳати маъно, мақсад ва интонатсия. Хели ҷумлаҳои содда аз ҷиҳати таркиб-яктаркиба ва дутаркиба. Намуди ҷумлаҳои содда аз ҷиҳати сараъзо ва аъзоҳои пайрав – ҳуллас ва тафсилӣ. Ҷумлаҳои соддаи пурра ва нопурра. Хусусияти асосӣ ва тафриқаи байни онҳо. Вазифа ва аҳамияти ҷумлаҳои содда. Дар забони гуфтутӯӣ ва адабиёти бадеӣ. Таснифоти ҷумлаҳои содда аз ҷиҳати талаффуз ва оҳангнокӣ. Ҷумлаҳои соддаи ҳикоягӣ ва хусусиятҳои он. Ҷумлаҳои соддаи саволӣ ва ҳелҳои он: водоркунӣ, риторикӣ ва хосса. Се заминаи ташкил ёфтани ҷумлаҳои саволӣ дар забони тоҷикӣ: интонатсия, ҷонишинҳои саволӣ, ҳиссаҳои саволӣ. Ҷумлаҳои соддаи амрӣ ва таснифоти онҳо аз рӯи тобишҳои маъноӣ. Ҷумлаҳои соддаи ҳитобӣ. Ҷумлаҳои тасдиқӣ ва инкорӣ.

Мавзӯи 34. Сараъзоҳои ҷумла

Мубтадо ва ифодаи он бо воситаи ҳиссаҳои нутқ ва сифати феълӣ. Таснифи таркиби мубтадо. Мубтадои содда ва хусусияти он. Мубтадоҳои таркибӣ ва сохти онҳо. Алоқамандӣ ва тафовути байни онҳо. Вазифаи мубтадо дар ҷумла. Хабар ва ифодаи он. Мубтадо ва хабар аъзоҳои асосӣ ва ташкилдихандаи ҷумла. Вобастагии хабар ба мубтадо. Муносибатҳои маъноиву грамматикӣ хабар ба мубтадо. Таснифи хабар аз рӯи ифода. Хабарҳои феълӣ аз ҷиҳати таркиб: содда, таркибӣ, пайваст. Хабарҳои номӣ ва ифодаи он ба воситаи исм, сифат, шумора, ҷонишин, сифати феълӣ, масдар, феъли ҳол, зарф. Мувофиқати хабар бо мубтадо. Навъҳои алоқаи мувофиқат – пурра ва нопурра.

Мавзӯи 35. Аъзоҳои пайрави ҷумла

Муайянкунанда ва ифодаи он бо сифат, сифати феълӣ, шумора, ҷонишин, масдар, бо таркибу ибораҳои фразеологӣ, бо ибораҳои номӣ ва феъли синтаксисӣ. Алоқаи грамматикӣ муайянкунанда бо муайяншаванда. Ҳелҳои муайянкунандаҳо аз рӯи алоқаи синтаксисиашон: изофӣ, ҳамроҳӣ, вобастагӣ. Муайянкунандаҳои изофӣ ва ҳелҳои он: муайянкунандаҳои ифодагари аломат (тавсифӣ, нисбӣ, сифати феълӣ) ва соҳибӣ. Фарқи муайянкунандаҳои изофии аломат аз соҳибӣ. Муайянкунандаҳои паёпай ва фарқи онҳо аз муайянкунандаҳои ҷида. Муайянкунандаҳо бо алоқаҳои ҳамроҳӣ ва вобастагӣ. Баёния ва ҳелҳои он. Баёнияҳои изофӣ ва ҳамроҳӣ, таснифи маъноии онҳо.

Баёния ва фарқи он аз муайянкунандаҳои соҳибӣ.

Мавзӯи 36. Пуркунанда ва хелҳои он.

Муносибати пуркунанда бо хабар ва аъзоҳои дигари ҷумла. Ифодаи пуркунандаҳо бо исмҳо, ҷонишинҳои шайъӣ, шумораҳо, масдар ва калимаҳои исмгардида. Хелҳои пуркунанда: пуркунандаҳои бевосита ва бавосита. Воситаҳои алоқаи грамматикӣ ва навъҳои алоқаи нахвӣи он. Пуркунандаи бевосита ва хусусиятҳои он. Сабабҳои ҳатмӣ ва фаръии истеъмоли пасояндӣ “-ро” дар пуркунандаи бевосита. Пуркунандаи бавосита ва махсусиятҳои он. Нақши пешояндҳои аслию таркибӣ дар ифодаи алоқаи маъноӣ ва грамматикӣи пуркунандаи бавосита бо хабар. Ифодаи пуркунандаҳо бо бандак ҷонишинҳои шахсӣи соҳибӣ. Ҷои пуркунандаи бевосита ва бавосита дар ҷумла.

Мавзӯи 37. Ҳол ва хелҳои он

Маълумот дар бораи ҳол ва хусусияти он. Вазифаи ҳол ва заминаи морфологӣи он. Ҳол, маъноӣи вазифа, тарзу воситаҳои алоқаи грамматикӣи он бо хабар ва аъзоҳои дигари ҷумла. Хелҳои ҳол аз рӯи маъно ва вазифа: ҳолҳои аломат ва муносибат. Ҳоли аломат ва хелҳои он: ҳоли тарз, монандӣ, миқдору дараҷа. Ҳоли муносибат ва хелҳои он: ҳоли замон, макон, сабаб, мақсад, шарт, ҳилоф. Ифодаи ҳол бо зарф, феъли ҳол, сифати феълӣ, сифат, исм, ҷонишин, шумора, масдар ва таркибу ибораҳо.

Мавзӯи 38. Маълумот роҷеъ ба аъзоҳои иловагӣи ҷумла

Маълумоти умумӣ доир ба аъзоҳои иловагӣи ҷумла. Вазифаи грамматикӣ ва тафриқаи байни онҳо. Таснифоти аъзоҳои иловагӣи ҷумла. Бар эзоҳи ҳамаи аъзоҳои ҷумла омадани баёниҳои истисноӣ. Воҳидҳои эзоҳӣ ва таснифи онҳо аз рӯи ифодаи мазмун ва вазифа. Калима ва ибораҳои туфайлӣ ва навъҳои он. Мухотаб ва хелҳои он.

Мавзӯи 39. Ҷумла ва хосиятҳои муҳимтарини фарқкунандаи он

Мафҳуми парадигмаи ҷумла ҳамчун маҷмӯи муносибатҳои системавӣи дохили қолаби синтаксисӣ. Иртиботи шаклҳои замон ва сиға дар ҷумла. Ҷумлаи содаи муфассал ё таркибан такмилёфта. Такмили аъзоҳои ҷумла. Чида шудани аъзоҳои ҷумла. Муносибати маъноӣ ва грамматикӣи аъзоҳои чидаи ҷумла бо ҳамдигар ва бо аъзоҳои дигари бо онҳо алоқаманд. Воситаҳо ва хелҳои алоқаи грамматикӣи аъзоҳои чидаи ҷумла. Воҳидҳои ҳулосакунанда ва муносибати онҳо бо аъзоҳои чида. Такрори пешоянду пасояндҳо дар пуркунанда, ҳоли чида. Хусусияти услубӣи он.

Мавзӯи 40. Маълумот дар бораи ҷумлаҳои мураккаб

Ҷумлаи мураккаб воҳиди олиташаккули синтаксис. Тарзи ташкили ҷумлаҳои мураккаб. Вазифаи онҳо дар забон. Навъҳои ҷумлаҳои мураккаб. Ҷумлаҳои мураккаби пайваст ва хелҳои он – автосемантикӣ ва синсемантикӣ. Хусусияти автосемантикӣи ҷумлаҳои мураккаби пайваст. Аломатҳои сохторӣи ҷумлаҳои мураккаби пайвасти синсемантикӣ. Ҷумлаҳои мураккаби пайвасти

кушода ва баста. Махсусияти асосии онҳо.

Таснифоти ҷумлаҳои мураккаби пайвасти пайвандакдор ва хусусияти грамматикии он. Ҷумлаҳои мураккаби пайвасти пайвандакдори пайҳам. Ҷумлаҳои мураккаби пайвасти пайҳам ва муносибатҳои байни онҳо. Ҷумлаҳои мураккаби пайвати хилофӣ ва муносибати қисмҳои таркибии онҳо. Ҷумлаҳои мураккаби пайвати ҷудой ва хусусияти асосии онҳо.

Тафрикаи байни ҷумлаҳои мураккаби пайвасти пайвандакдор ва бепайвандак. Хусусияти грамматикии ҷумлаҳои мураккаби пайвасти бепайвандак. Ҷумлаҳои мураккаби пайвасти бепайвандаки пайҳам ва ифодаи муносибати байни ҷузъҳои онҳо. Ҷумлаҳои мураккаби пайвасти ҳолий ва махсусияти грамматикии онҳо. Муносибати хусусияти сохтори ҷумлаҳои мураккаби пайвасти ҳолий. Муносибати маъноии байни ҷузъҳои онҳо.

Мавзӯи 41. Ҷумлаҳои пайрав ва ҳелҳои он

Ҷумлаи пайрави мубтадо ва аломатҳои муҳими он. Хусусиятҳои асосӣ ва тобишҳои маъноии ҷумлаи пайрави мубтадо. Ҷумлаи пайрави хабар ва вазифаҳои асосии он. Тобишҳои маъноии ҷумлаи пайрави хабар. Ҷумлаи пайрави муайянкунанда ва аломатҳои асосии он. Тобишҳои маъноии ҷумлаи пайрави муайянкунанда. Воситаҳои алоқаи ҷумлаи пайрави муайянкунанда, пайвандак, артикли –е, калимаҳои ҳамнисбат, воҳидҳои нисбӣ (коррелятаҳо)...Чои ҷумлаи пайрави муайянкунанда дар ҷумлаи мураккаб. Аъзоҳои гуногуни сарҷумларо муайян кардани ҷумлаи пайрав. Ҷумлаи пайрави пуркунанда ва навъҳои он. Тобишҳои маъноии ҷумлаи пайрави пуркунанда. Воситаҳои грамматикии алоқаи ҷумлаи пайрави пуркунанда бо сарҷумла. Чои ҷумлаи пайрави пуркунанда дар таркиби ҷумлаҳои мураккаби тобеъ.

Мавзӯи 42. Ҷумлаҳои пайрави ҳол ва ҳелҳои он

Ҷумлаҳои пайрави ҳол, хусусият ва навъҳои он. Ҷумлаи пайрави тарзи амал ва хусусиятҳои он. Тобишҳои маъноии ҷумлаи пайрави тарз. Воситаи асосии алоқаи ҷумлаи пайрави тарз бо сарҷумла. Ҷумлаи пайрави микдору дараҷа ва вазифаҳои он. Воситаи грамматикии алоқаи ҷумлаи пайрави микдору дараҷа бо сарҷумла. Ҷумлаи пайрави монандӣ ва махсусияти он. Воситаҳои грамматикии алоқаи ҷумлаи пайрави монандӣ бо сарҷумла. Ҷумлаи пайрави сабаб ва воситаҳои грамматикии алоқа дар он. Чои ҷумлаҳои пайрави тарзи амал, микдору дараҷа, монандӣ ва сабаб дар таркиби ҷумлаҳои мураккаб.

Хусусиятҳои асосии ҷумлаи пайрави мақсад ва воситаи асосии алоқаи он бо сарҷумла. Ҷумлаи пайрави замон. Муносибати замони ҷумлаи пайрав бо сарҷумла. Хусусиятҳои грамматикии ҷумлаи пайрави замон. Ҷумлаи пайрави шарт ва вазифаи пайвандакҳо дар он. Ҷумлаи пайрави натиҷа ва махсусияти он. Ҷумлаи пайрави хилоф ва вазифаҳои он. Тафрикаи байни ҷумлаҳои пайрави мазкур. Чои ҷумлаҳои пайрави мақсад, замон, макон, натиҷа, шарт ва хилоф дар таркиби ҷумлаҳои мураккаби тобеъ.

Мавзӯи 43. Маълумот дар бораи ҷумлаҳои мураккаби сертаркиб

Ҷумлаҳои мураккаби тобеъ ва навъҳои он – пайваст, тобеъ ва омехта.

Тарзи созмони ҷумлаҳои мураккаби сертаркиб. Ҷумлаҳои мураккаби пайвасти сертаркиб ва хусусиятҳои фарқкунандаи онҳо. Ҷумлаҳои мураккаби пайвасти сертаркиб ва муносибати байни ҷузъҳои он. Муносибатҳои замонӣ, ҷудой ва омехтаи ҷумлаҳои содда. Пайвандакҳо дар ҷумлаҳои мураккаби пайвасти сертаркиб ва махсусияти асосии онҳо. Вазифа ва аҳамияти ҷумлаҳои мураккаби сертаркиб дар забон.

Ҷумлаҳои мураккаби сертаркиби тобеъ ва ҳелҳои он. Ҷумлаҳои пайрави ҷида ва ғайриҷида. Умумият ва тафовути байни онҳо. Ҷумлаҳои мураккаби тобеъ ва ҷумлаҳои пайрави ҷида. Воситаҳои грамматикӣ ва вазифаи онҳо дар байни ҷузъҳои ҷумлаҳои мураккаби сертаркиби тобеъ. Муносибатҳои ҷумлаҳои пайрави ҷида. Ҷумлаҳои мураккаби тобеъ бо ҷумлаҳои пайрави ғайриҷида. Ҷумлаҳои мураккаби тобеъ бо ҷумлаҳои пайрави дараҷа. Ҷумлаҳои мураккаби тобеъ, ки қолибҳои гуногуни синтаксисӣ доранд: ҷидаву ғайриҷида, ҷидаву дараҷа, ғайриҷидаву дараҷа, ҷида, ғайриҷида.

Ҷумлаи сертаркиби омехта ва махсусияти фарқкунандаи он аз дигар ҷумлаҳои сертаркиб. Тарзи созмони ҷумлаҳои сертаркиби омехта. Таснифоти ҷумлаҳои сертаркиби омехта. Ҷумлаҳои сертаркиби омехтаи духиссадор, сеҳиссадор ва бисёрҳиссадор, хусусияти грамматикии он. Муносибати байни ҳиссаҳои ҷумлаҳои сертаркиби омехта.

Мавзӯи 44. Маълумот дар бораи ҷумлаҳои иловагӣ

Ҷумлаҳои шевагӣ ва навъҳои он: истисноӣ, туфайлӣ ва мӯътариза. Таркиб ва сохти ҷумлаҳои шевагӣ. Тафриқа ва вазифаи грамматикии ҷумлаҳои иловагӣ. Ҷумлаи истисноӣ ва хусусияти фарқкунандаи он. Воситаҳои грамматикии алоқаи ҷумлаҳои истисноӣ. Ҷумлаи туфайлӣ ва таркиби он. Ҷумлаи мӯътариза ва сохти таркиби он. Муносибати маъноиву грамматикии ҷумлаи мӯътариза.

Мавзӯи 45. Нутқи муаллиф ва персонаж

Нутқи айнан ва мазмунан нақлшуда. Махсусиятҳо ва фарқи онҳо. Ба нутқи мазмунан нақлшуда баргардонидани нутқи айнан нақлшуда. Ҳелҳои хабарӣ сарҷумлаи нутқи мазмунан нақлшуда. Таснифи маъноии хабарӣ сарҷумла дар ин навъи ҷумлаҳо. Синтаксиси матн. Воҳидҳои томи синтаксисӣ. Бандҳои синтаксисӣ ва хусусиятҳои созмонӣ маъноӣ дар онҳо. Воситаҳои алоқаи маъноӣ синтаксисии ҷузъҳои банди синтаксисӣ (маъно, интонатсия, ягонагии шаклҳои замонии феълҳо, пайвандакҳои пайваст ва тобеъ, калима ва таркибҳои ҳамнисбат такрори калимаҳои пеш истифодашуда, тартиби ҷузъҳо...). Пунктуатсия. Пунктуатсия ва системаи синтаксисӣ. Вазифаи аломатҳои китобатӣ: грамматикӣ ва ифоданокӣ. Ҳелҳои аломатҳои китобатӣ: амудӣ, уфуқӣ ва махсус. Вазифаҳои аломатҳои нуқта, савол, хитоб, вергул, баён, нуқта вергул, ноҳунак, тире, мӯлнуқта ва дигарҳо. Намунаи таҳлили синтаксисӣ.

III. Тавсия ва нишондодҳо оиди машғулооти амалӣ

Мавзӯҳои машғулооти амалӣ аз рӯи фанни мазкур дар қарори зайл аст:

1. Чумлаҳоро ба воҳидҳои забон ҷудо намудан.
2. Овозҳои нутқ ва таснифи онҳо.
3. Таснифоти ҳамсадоҳо ва садонокҳои таркиби калимаҳо мувофиқи ҷадвал.
4. Ҳодисаҳои фонетикӣ дар забон.
5. Фонемаҳо дар занҷири гуфтор. Ассимилятсия, диссимилятсия ва метатеза
6. Мавқеи зада дар калима. Оҳанг ва намунаҳои он.
7. Имло ва аҳамияти он.
8. Лексикология; Калима ва маънои он.
9. Таҳлили лексикӣ калимаҳо
10. Омоним, синоним ва антонимҳо.
11. Ҳодисаҳои ба омоним наздик.
12. Таҳлили этимологии калимаҳо.
13. Муайян намудани сермаъногии калимаҳо.
14. Маънои аслӣ ва маҷозии калимаҳо.
15. Неологизмҳо дар матбуоти имрӯзаи тоҷик (рӯзномаҳои «Овози тоҷик», «Овози Самарқанд»).
16. Калимаҳои серистеъмол ва камистеъмол
17. Калимаҳои архаистӣ ва таърихӣ
18. Воҳидҳои фразеологӣ ва вазифаи услубии онҳо
19. Фарҳангшиносӣ ва аҳамияти он дар забон.
20. Фарҳангшиносии имрӯза ва аҳамияти он барои забоншиносӣ. Ба майдон омадани фарҳанги забони тоҷикӣ
21. Топонимика ва микротопонимика.
22. Морфология. Калима воҳиди асосии забон.
23. Маънои калимаҳо, муносибат ва тарзи алоқа дар таснифи ҳиссаҳои нутқ.
24. Вазифаи синтаксисии исм: ба вазифаи ҳамаи аъзоҳои ҷумла омадани исм
25. Таҳлили матн оид ба исмҳои муайян ва номуайян, ҷамъ ва танҳо, ҷомеъ.
26. Калимасозии морфологии исм. Пасвандҳои калимасоз ва шаклсоз.
27. Рӯхҳои калимасозии исм: морфологӣ- синтаксисӣ; луғавию синтаксисӣ ва луғавию семантикии исм.
28. Калимасозии сифат.
29. Дарҷаҳои сифат ва муқоисаи онҳо.
30. Тарз ва воситаи сохта шудани сифатҳо.
31. Вазифаи синтаксисии шумора дар ҷумла.
32. Сохти шумораҳо: содда, сохта, мураккаб ва таркибӣ.
33. Хелҳои ҷонишин.
34. Вазифаи синтаксисии ҷонишин дар ҷумла.
35. Шаклҳои тасрифӣ ва ғайритасрифии феъл.
36. Сигаҳои феъл
37. Феълҳои мустақил ва ёридиҳанда.
38. Масдар - шакли тасрифнашавандаи феъл.
39. Хусусиятҳои ба худ хоси сифати феълӣ ва феъли ҳол.
40. Категорияи морфологии зарф.

- 41.Гурӯҳҳои зарф: Зарфҳои хоссаю ҳолат ва зарфҳои ифодакунандаи муҳиту шароити амал.
- 42.Соҳти зарфҳо.
- 43.Пайдоиши пешояндҳо.
- 44.Таркиби морфології пешояндҳо.
- 45.Гурӯҳҳои пасояндҳо. Хелҳои пешянд пасоянд.
- 46.Сиғаҳои феъл ва таҳлили матн оид ба онҳо.
- 47.Аломатҳои мофології пайвандакҳо.
- 48.Соҳти ҳиссаҷаҳо.
- 49.Мавқеи нидо дар матнҳои бадеъ.
- 50.Калимаҳои тақлидӣ.
- 51.Ибора ва хусусиятҳои он. Ибора ва хелҳои он
- 52.Ҷумлаҳои содда ва таснифи онҳо. Сараъзоҳои ҷумла (мубтадо ва хабар
- 53.Аъзоҳои пайрави ҷумла. Муайянкунанда, баёния, пуркунанда
- 54.Ҳол ва хелҳои он. Маълумот роҷеъ ба аъзоҳои иловагии ҷумла.
- 55.Ҷумлаҳои мураккаб. Ҷумлаҳои мураккаби пайвасти пайвандакдор ва бепаивандак.
- 56.Ҷумлаҳои мураккаби тобеъ: ҷумлаҳои пайрави мубтадо, хабар, муайянкунанда
- 57.Ҷумлаҳои пайрави пуркунанда.
- 58.Ҷумлаҳои пайрави ҳол. Ҷумлаи пайрави андозаву миқдор, тарзи амал, пайрави монандӣ.
- 59.Ҷумлаҳои пайрави замон, макон, сабаб ва мақсад.
- 60.Ҷумлаҳои пайрави шарт, ҳилоф, натиҷа.
- 61.Ҷумлаҳои мураккаби сертаркиб. Ҷумлаҳои мураккаби пайвасти сертаркиб. Ҷумлаҳои тобеи сертаркиб.
- 62.Ибораҳои исмӣ ва сифатӣ дар повести «Марги судхӯр»-и С.Айнӣ.
- 63.Хелҳои ҷумлаҳои содда дар романи «Палатаи кунҷакӣ»-и Ф.Муҳаммадиев
- 64.Ҷумлаҳои ҳикоягӣ саволӣ, хитобӣ дар романи «Субҳи ҷавонии мо»-и С.Улуғзода.
- 65.Ифодаи мубтадо ва хабар ба воситаи ҳиссаҳои гуногуни нутқ дар романи «Духтари оташ»-и Ҷ.Иқромӣ
- 66.Ибораҳои феълӣ ва масдарӣ дар романи «Восеъ»-и С.Улуғзода.
- 67.Ҷумлаҳои мураккаби пайваст дар «Осори Рӯдакӣ».
- 68.Ҷумлаҳои мураккаби тобеъ дар «Ғулистон»-и С.Шерозӣ.
- 69.Хелҳои ҷумлаҳои пайрав дар «Ғулистон»-и С.Шерозӣ.
- 70.Ҷумлаҳои сертаркиби тобеъ дар «Бӯстон»-и Саъдии Шерозӣ.
- 71.Мавқеи пуркунанда дар «Шоҳнома»-и А.Фирдавсӣ.
- 72.Мавқеи муайянкунанда дар повести «Одина»-и С.Айнӣ
- 73.Ҷумлаҳои мураккаби ва навъҳои он дар рӯзномаи «Овози тоҷик»
- 74.Ҷумлаҳои яктаркиба ва дутаркиба дар ашъори Мирзо Турсунзода
- 75.Ҷумлаҳои мураккаби пайвасти пайвандакдор дар повести «Одамони ҷовид»-и Р.Ҷалил
- 76.Ҷумлаҳои мураккаби пайвасти бепаивандак дар «Субҳи ҷавонии мо»-и

С.Улуғзода

77. Аъзоҳои иловагии ҷумла ва ҳелҳои он дар «Дохунда»-и С.Айнӣ

78. Ҷумлаҳои иловагӣ ва ҳелҳои он дар «Киштмишзор»-и Болта Ортиқов

79. Ибора ва хусусиятҳои он. Ибора ва ҳелҳои он дар ғазалиёти Камоли Хўҷандӣ

Машғулоти амалӣ дар аудиторияи бо воситаҳои мултимедӣ чихозноккунонидашуда ба як гурӯҳи академикӣ аз тарафи як муаллим бояд гузаронида шавад. Машғулотиҳо бо ёрдами усули ғаёл ва интерфактив ба роҳ мондан, инчунин аз технологияҳои педагогӣ ва ахбороти самаранок истифода намудан ба мақсад мувофиқ аст.

IV. Корҳои курсӣ (лоиҳаи курсӣ)

Аз фанни «Забони адабии ҳозираи тоҷик» барои мустаҳкам намудани донишҳои назарӣ ва амалӣ ба гурӯҳи забоншиносон корҳои курсӣ супорида мешавад. Иҷро намудани кори курсӣ таҳкурсии мешавад, барои навиштани рисолаҳои хатмӣ. Бинобар он ҳангоми супоридани корҳои курсӣ ба муаллимон лозим аст, ки мавзӯҳо ро пухта интиҳоб кунанд, то ки талаба мавзӯи кори курсиро минбаъд ба дараҷаи кори хатмӣ расонида тавонад. Рӯйхати корҳои курсӣ тахминан аз зерин иборат аст:

1. Таҳлили морфологии ҷумлаҳои повести «Ҷаллодони Бухоро»-и Садриддин Айнӣ.
2. Категорияи грамматикӣи исм ва ифодаи он дар романи «Рухсора»-и Баҳром Фирӯз
3. Категорияи номуайяни исм ва ифодаи он дар повести «Варта»-и Фазлиддин Муҳаммадиев
4. Ҷамъбандии исм дар повести «Осмони соф»-и Юсуфҷон Ақобиров
5. Калимасозии исм дар повести «Марги судхӯр»-и Садриддин Айнӣ
6. Корбасти пасвандҳои калимасоз дар «Ман гунаҳкорам»-и Ҷалол Иқромӣ
7. Корбасти пасвандҳои исмсоз дар повести «Духтари оташ»-и Ҷалол Иқромӣ
8. Калимасозии сифат дар романи «Фирдавсӣ»-и Сотим Улуғзода
9. Дараҷаҳои сифат дар «Асарҳои мунтахаб»-и Раҳим Ҷалил
10. Тарзи созмони сифатҳои қиёсӣ ва олий дар «Ҳақиқати талх»-и Баҳром Фирӯз
11. Корбасти сифатҳои нисбӣ дар «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айнӣ
12. Корбасти сифатҳои аслий дар асарҳои Аминҷон Шукӯҳӣ
13. Ифодаи исмҳои мураккаби пайваст дар «Ёддоштҳо»-и С.Айнӣ
14. Ифодаи исмҳои мураккаби тобеъ дар «Палатаи кунҷакӣ»-и Ф.Муҳаммадиев
15. Исмҳои мураккаб ва тарзи сохта шудани он дар асари «Шодӣ»-и Ҷалил Иқромӣ
16. Корбасти сифатҳои мураккаб дар «Дохунда»-и С.Айнӣ
17. Корбасти сифатҳои сохта дар «Одина»-и С.Айнӣ
18. Корбасти сифатҳои сохта дар романи «Фирдавсӣ»-и С.Улуғзода
19. Корбасти пасвандҳои сифатсоз дар «Вафо»-и Ф.Ниёзӣ

20. Корбасти пайвандҳои сифатсоз дар повести «Мақтаби кухна»-и С.Айнӣ
21. Сохти исмҳо ва корбасти он дар «Рӯзҳои мозӣ»-и А.Қодирӣ
22. Корбасти ҷонишинҳои сифатӣ дар повести «Варта»-и Фазлиддин Муҳаммадиев
23. Ифодаи ҷонишинҳо дар повести «Дохунда»-и С.Айнӣ
24. Ифодаи феълҳо дар повести «Чӯғи»-и Сорбон
25. Ифодаи масдар дар «Ёддоштҳо»-и С.Айнӣ
26. Корбасти сифатҳои феълӣ дар «Мақтаби кухна»-и С.Айнӣ
27. Корбасти феъли ҳол дар «Рухшона»-и Д.Тохарӣ
28. Корбасти феълҳои сохта дар «Осмони соф» Ю.Акобиров
29. Ифодаи феълҳои таркибӣ дар повести «Одина»-и С.Айнӣ
30. Зарф ва ифодаи он дар повести «Ман гунаҳкорам»-и Чалил Иқромӣ
31. Калимасозии зарф дар повести «Дохунда»-и С.Айнӣ
32. Корбасти замонҳои феъл дар «Чор ҳикоят»-и ӯрун Кухзод
33. Корбасти пасванд ва пешвандҳои зарфсоз дар «Духтари оташ»-и Чалил Иқромӣ
34. Корбасти ҳиссачаҳо дар асари Чалол Иқромӣ
35. Ибораҳои исмӣ ва сифатӣ дар «Ёддоштҳо»-и С.Айнӣ.
36. Ибораҳои феълӣ дар романи «Восеъ»-и С.Улуғзода.
37. Мубтадо ва хабар дар ғазалиёти Ҳофизӣ Шерозӣ.
38. Муайянкунанда ва хелҳои он дар повести «Кишмишзор»-и Болта Ортиқзода.
39. Калима ва ибораҳои туфайлӣ дар рӯзномаи «Овози тоҷик».
40. Хелҳои ҷумлаҳои содда дар ашъори Рӯдакӣ.
41. Мавқеи пуркунанда дар ашъори Рӯдакӣ.
42. Ҷумлаҳои яктаркиба ва дутаркиба дар «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ.
43. Ҷумлаҳои саволий ва хелҳои он дар асари «Дувоздаҳ дарвозаи Бухоро»-и Чалол Иқромӣ
44. Мухотаб ва хелҳои он дар романи «Дохунда»-и С. Айнӣ
45. Ҷумлаҳои мураккаби пайвасти бепайвандак дар асари «Аз барфрезӣ то барфхезӣ»-и Сорбон
46. Корбасти ибораҳои сифатӣ дар романи «Субҳи ҷавонии мо»-и С. Улуғзода
47. Ҷумлаҳои пайрави тарзи амал, микдору дараҷа ва монандӣ дар романи «Се рӯзи як баҳор»-и С. Турсун
48. Ҷумлаи пайрави мубтадо ва хабар дар «Гулистон»-и С. Шеърӯзӣ
49. Ҷумлаҳои мураккаби омехта дар асари «Дӯстон тоҷи сар»-и Ф. Муҳаммадиев
50. Ҷумлаи пайрави замон дар «Гулистон»-и Саъдӣ
51. Доир ба ҷумлаи мураккаби омехта дар романи «Восеъ»-и С. Улуғзода
52. Ҷумлаҳои нопурра дар асари «Одамони ҷовид»-и Р. Чалил
53. Ҷумлаҳои мураккаби пайваст дар повести «Варта»-и Ф. Муҳаммадиев
54. Ҷумлаҳои мураккаби пайвасти бепайвандак дар ашъори М. Турсунзода
55. Мавқеи хелҳои ҳол дар романи «Се рӯзи як баҳор»-и С. Турсун
56. Воҳидҳои эзоҳӣ дар «Ёддоштҳо»-и С. Айнӣ
57. Ҷумлаҳои сертаркиби тобеъ дар романи «Фирдавсӣ»-и С. Улуғзода

- 58.Чумлаҳои мураккаби пайваст дар рӯзномаи «Овози Самарқанд»
- 59.Чумлаи пайрави сабаб ва мақсад дар осори Р. Чалил
- 60.Чумлаҳои соддаи амрӣ ва хитобӣ дар асари «Бозгашт аз бихишт»-и Р.Чалил
- 61.Ҳоли монандӣ ва миқдору дараҷа дар «Куллийёт»-и С. Айни
- 62.Мавқеи ҳоли макон дар осори Ч. Иқромӣ
- 63.Мавқеи ҳоли замон дар осори С. Айни
- 64.Мавқеи чумлаҳои мураккаби пайвасти сертаркиб дар «Куллийёт»-и С. Айни
- 65.Мавқеи чумлаҳои мураккаби тобеи сертаркиб дар осори С. Айни
- 66.Мавқеи нутқи айнан нақлшуда ва мазмунан нақлшуда дар асари «Вафо»-и Ф. Ниёзӣ
- 67.Пурқунанда ва ҳелҳои он дар романи «Духтари кӯҳистон»-и Мирзо Қўқонбой Абдуҳолиқзодаи Самарқандӣ
- 68.Чумлаҳои мураккаби пайваст бо пайвандакҳои «ва», «у» дар «Ёддоштҳо»-и С. Айни
- 69.Махсусияти чумлаҳои истисноӣ, тувайлӣ ва мӯътариза дар «Ёддоштҳо»-и С. Айни
- 70.Мавқеъ ва вазифаи услубии чумлаҳои иловагӣ дар «Ёддоштҳо»-и С.Айни
- 71.Мавқеи пурқунанда ва ҳелҳои он дар асари «Ғуломон»-и С. Айни

V. Таълими мустақилона ва корҳои мустақилона

Аз рӯи фанни мазкур мавзӯҳои зерин пешниҳод карда мешавад:

Фонетика ва лексикология

1. Мақеи сарчашмаҳои хаттии давраи қадима дар омӯзиши забони адабӣ
2. Дигаргуниҳои фонетикӣ дар “Ёддоштҳо”-и С.Айни
3. Вожаҳои ифодакунандаи касбу кор дар “Ёддоштҳо”-и С.Айни
4. Калимаҳои иқтибосӣ ва корбасти онҳо дар “Ғуломон”-и С.Айни.
5. Важаҳои ифодакунандаи хислат ва сифати шахс дар “Субҳи ҷавонии мо”
6. Корбасти истилоҳҳо ва ба соҳаҳо ҷудо кардани онҳо дар романи “Духтари оташ”.
7. Аз матбуоти даврӣ ба неологизмҳоро интихоб кунед ва шарҳ диҳед.
8. Корбасти синонимҳо дар “Ашки сари мижгон”-и Ҳилолиён Аскар ва ба гурӯҳҳо ҷудо кардани онҳо.
9. Корбасти воҳидҳои фразеологӣи омонимӣ дар “Дохунда”-и С.Айни
10. Воҳидҳои фразеологӣи ташбеҳӣ дар “Ёрони боҳиммат”
11. Омоним ва корбасти он дар ғазалиёти Ҳофиз
12. Антоним ва корбасти он дар ғазалиёти Ҳофиз
13. Синоним ва корбасти он дар ғазалиёти Ҷомӣ
14. Корбасти калимаҳои архаистӣ дар романи “Восеъ”
15. Корбасти калимаҳои таърихӣ дар романи “Восеъ”
16. Калимаҳои иқтибосии арабӣ дар “Дувоздаҳ дарвозаи Бухоро”.

17. Калимаҳои иқтибосии русӣ-байналмиллалӣ дар “Тори анкабуд”-и Ҷ.Иқромӣ
18. Вожаҳои ифодакунандаи ному насаби инсон дар “Ғуломон”-и С.Айнӣ.
19. Корбасти синонимҳо ва намудҳои он дар “Ҷўғӣ”-и Сорбон.
20. Калимаи “рӯй” ва хусусияти сермаъногии он дар “Ёддоштҳо”-и С.Айнӣ
21. Дар тавсифи шахс омадани номи ҷонварон дар “Ғуломон”-и С.Айнӣ
22. Корбасти калимаҳои такрор ва навъҳои он дар ғазалиёти Ҷомӣ
23. Калимаҳои ифодакунандаи ҳодисаи табиат ва вақту замон дар “Ёддоштҳо”-и С.Айнӣ
24. Корбасти калимаҳои шевагӣ дар романи “Восеъ”.
25. Корбасти зарбулмасалу мақолҳо дар “Марги судхӯр”-и С.Айнӣ
26. Дигаргуншавии овоз дар асоси осори Рӯдакӣ
27. Номи ҷойҳо, деҳаҳо, ҷўйҳо, гирду атрофи худро ҷамъ намоед ва онҳоро таҳлили маъноӣ ва фонетикӣ намоед.
28. Корбасти вулгаризм ва эвфимизмҳо дар “Ёддоштҳо”-и С.Айнӣ
29. Воҳидҳои фразеологӣ бо калимаи “дил” сохташуда дар ғазалиёти Ҳилолӣ
30. Маҷоз ва навъҳои он дар ғазалиёти Саъдӣ
31. Маҷоз ва навъҳои он дар ғазалиёти Камол
32. Ҳодисаҳои ассимилятсия ва диссимилятсия дар “Шоҳнома”-и Фирдавсӣ.

Морфология

1. Таркиби морфологияи калимаҳоро маънидод намоед;
2. Морфология ҳамчун таълимот дар бораи калима чи маънӣ дорад?
3. Калимаҳои сохта, мураккаб ва таркиби роҳ бо мисолҳо маънидод намоед;
4. Тафовути байни ҳиссаҳои нутқ;
5. Оиди категорияи грамматикӣ исм маълумот диҳед;
6. Категорияи номуайяний исм ва қаринаҳои онро як-як бо мисолҳо фаҳмонед;
7. Ҷамъбандии исм аз таркиби матнҳо;
8. Оиди калимасозии исм маълумот диҳед (дар асоси романи «Дохунда»-и С.Айнӣ).
9. Калимасозии морфологи исмро аз таркиби повести «Марги судхӯр»-и Садриддин Айнӣ муайян намоед;
10. Пасвандҳои калимасозро номбар кунед ва мисолҳоро аз таркиби повести «Ман гунаҳкорам»-и Чалол Иқромӣ биёред;
11. Оиди пасвандҳои исмсоз маълумот диҳед;
12. Дар бораи сифатҳои аслӣ ва нисбӣ маълумот диҳед ва тафовути байни онҳоро бигӯед;
13. Калимасозии сифат бо кадом роҳҳо ташкил меёбанд бо мисолҳо маънидод намоед;
14. Дар бораи дараҷаҳои сифат маълумот диҳед;
15. Тарзи созмони сифатҳои қиёсӣ ва олӣ;
16. Корбасти сифатҳои нисбӣ дар «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айнӣ;

17. Исмҳои мураккаби пайвастро маънидод намоед;
18. Ифодаи исмҳои мураккаби тобеъ чӣ тавр ташкил меёбанд;
19. Исмҳои мураккаби ва тарзи сохта шудани онҳо;
20. Сифатҳои мураккаб дар «Дохунда»-и С.Айнӣ чи гунна ифода ёфтаанд?
21. Сифатҳои сохта дар «Одина»-и С.Айнӣ чи гуна ифода ёфтаанд?
22. Пасвандҳои сифатсозро номбар кунед ва бо мисолҳо фаҳмонед;
23. Корбасти пайвандҳои сифатсоз дар повести «Мақтаби кухна»-и С.Айнӣ
24. Сохти исмҳо дар «Рӯзҳои мозӣ»-и А.Қодирӣ чи гуна ифода ёфтанд?
25. Ҷонишинҳои сифатӣ бо мисолҳо маънидод намоед;
26. Оиди ҷонишинҳои предметӣ маълумот диҳед ва дар таркиби матн оварда маънидод намоед;
27. Корбасти ҷонишинҳо дар таркиби «Дохунда»-и С.Айнӣ
28. Дар бораи феълҳо ва хусусиятҳои он маълумот диҳед;
29. Замонҳои феъл кадоманд маънидод намоед;
30. Оиди намудҳои феъл маълумот диҳед;
31. Вазифаи синтаксисии феълро маънидод намоед;
32. Феълҳои тасрифнашаванда кадоманд ва бо мисолҳо фаҳмонед;
33. Масдар ва хусусиятҳои асосии он;
34. Оиди феъли ҳол маълумот диҳед;
35. Аз таркиби повести «Осмони соф» Ю.Акобиров феълҳои сохтаро ёбед ва тарзи созмони онро маънидод намоед;
36. Оиди созмони феълҳои таркиби маълумот диҳед ва аз таркиби повести «Одина»-и С.Айнӣ мисолҳо биёред;
37. Оиди зарф ва хусусиятҳои он маълумот диҳед;
38. Маълумот дар бораи ҳелҳои зарф;
39. Зарфҳои тарзи амал ва ифодаи он дар таркиби матн;
40. Дар бораи роҳҳои калимасозии зарф маълумот диҳед;
41. Оиди корбасти замонҳои феъл дар «Чор ҳикоят»-и Ёрун Кӯҳзод маълумот диҳед;
42. Феълҳои фоилӣ ва мафъулиро маънидод намоед;
43. Дар бораи пасванду пешвандҳои зарфсоз маълумот диҳед;
44. Пешояндҳои асли кадомҳоянд ва оиди он маълумот диҳед;
45. Пайвандакҳо ва хусусиятҳои онҳоро маънидод намоед;
46. Оиди пайвандакҳои пайвасткунанда маълумот диҳед;
47. Оиди пайвандакҳои тобеъкунанда маълумот диҳед;
48. Оиди ҳиссаҷаҳои забони тоҷикӣ маълумот диҳед.

Синтаксис:

1. Муносибати наҳвӣи ҷузъҳои ибора;
2. Ҳелҳои алоқаи наҳвӣ (синтаксисӣ) дар ибора;
3. Алоқаи мувофиқат, изофӣ, вобастагӣ ва ҳамроҳӣ дар ибора ва ҷумла;
4. Хусусиятҳои алоқаи тобеъкунӣ ва тобеъшавӣ ;
5. Ҳелҳои ибора, ибораҳои исмӣ, сифатӣ, шуморагӣ, ҷонишинӣ, зарфӣ, феълӣ
6. Ҷумлаҳои соддаи яктаркиба;
7. Ҷумлаи муайяншаҳс, номуайяншаҳс, умумишаҳс, бешаҳс, унвонӣ

	чумлаҳои тасдиқӣ ва инкорӣ 8. Чумлаҳои соддаи дутаркиба; 9. Мубтадо ва воситаи ифодашавии он ба воситаи ҳиссаҳои нутқ; 10. Хабар ва ифодашавии он. Хабарҳои феълӣ ва номӣ; 11. Муайянкунанда ва хусусиятҳои он. Муайянкунанда ва ифодаи он ба воситаи ҳиссаҳои нутқ - сифат, исм, сифати феълӣ, масдар, шумора, ҷонишин 12. Муайянкунандаҳои изофӣ ва беизофа; 13. Баёнияҳои изофӣ ва беизофа. Тафовути байни муайянкунанда аз баёния; 14. Маълумот дар бораи аъзоҳои иловагии чумла. Воҳидҳои эзоҳӣ ва таснифоти онҳо аз рӯи ифодаи мазмун ва вазифа. Калима ва ибораҳои туфайли ва навъҳои он. 15. Мухотаб ва навъҳои он; 16. Пуркунандаи бевосита ва бавосита; 17. Ҳол ва ҳелҳои он; 18. Навъҳои чумлаҳои мураккаб. Чумлаҳои мураккаби пайваст ва ҳелҳои он; 19. Чумлаҳои мураккаби пайвасти пайвандакдор. Чумлаҳои мураккаби пайвасти бепайвандак ва пайвасти ҳоли; 20. Чумлаҳои пайрав ва ҳелҳои он; 21. Воситаҳои алоқаи чумла пайрави муайянкунанда, пайвандак, артикли номуайянии – е; 22. Чумлаҳои пайрави ҳол ва ҳелҳои он: Чумлаи пайрави тарзи амал, чумлаи пайрави миқдору дараҷа ва вазифаҳои он; 23. Чумлаҳои пайрави мақсад, замон ва макон, натиҷа, шарт ва ҳилоф; 24. Маълумот дар бораи чумлаҳои мураккаби сертаркиб; 25. Чумлаҳои мураккаби сертаркиби тобеъ; 26. Чумлаҳои мураккаби омехта; 27. Таснифоти чумлаҳои сертаркиби омехта; 28. Маълумот дар бораи чумлаҳои иловагӣ; 29. Нутқи айнан ва мазмунаннақлшуда; 30. Нутқи муаллиф ва персонаж; Аз рӯи мавзӯҳои мустақилона ба донишҷӯён навиштани реферат ва гузаронидани тақдирот тавсия карда мешавад.
3	• Натиҷаҳои омӯзонидани фан (компетенцияҳои ташаккулёбанда) Донишҷӯ дар натиҷаи азхудкунии фан: • Донишҷӯён дар ҷараёни таълими фан бояд дар бораи забони адабии тоҷик ва дараҷаи омӯзиши он, сарчашмаҳои асосии инкишофи забони миллӣ, мавқеи забони адабӣ дар замони Сомониён, қайду мулоҳизаҳои аҳли илму адаб дар боби забони адабии тоҷик дар замони гузаштаву имрӯза ва мушаххасоти он тасаввуроти муайян пайдо намоянд; • Дар бораи мақоми фан дар ҳайъати илмҳои забоншиносӣ ва робитаи он бо фанҳои дағар, сарчашмаҳои асосӣ ва омилҳои шаклгирии он, хусусияти ба худ хоси овозҳо дар забони адабӣ, ҳиссаҳои нутқ ва таснифи онҳо, мавқеи ибора ва чумла маълумоти назарӣ пайдо кунанд;

	• Дар чараёни омӯзиши фанни мазкур аз гузашта ва имрӯзи забони худ огоҳ гашта, арзишҳои ғоявию бадеӣ ва ҷиҳатҳои тарбиявию таълимии онро дар чараёни таълим рӯёб кунанд, донишҳои назарии дар чараёни омӯзиши фан ҳосилкардаи худро дар амал тадбиқ карда тавонанд; • Доир ба ҳаллу ҷасли масъалаҳои муҳимтарин ва ошкор кардани хусусияти хоси забон ва таҳлилу барраии забони нависанда, аз ҷиҳати фонетикӣ, лексикӣ, морфологӣ ва синтаксисӣ ва ҷиҳатҳои навгониву анъанавии онҳо, дар бораи муайян кардани мақоми забони адабӣ дар роҳи эҷодии адиб ба малака ва маҳорати муайян соҳиб бошанд:
4	VI. Методҳо ва технологияҳои таълим: • маърузаҳо • кейс-стадиҳои интерфаҳол; • семинар (таҳлил, муқоиса, мушоҳида, мантиқан фикр кардан, саволу ҷавоби тезкор); • бо гурӯҳҳо кор кардан; • тақдирот намудан; • лоиҳаҳои индивидуалӣ; • лоиҳаҳо барои ҳимоя кардан ва бо ҷамъа кор кардан.
5	VII. Талабҳо ба кредит гирифтани: Пурра аз худ намудани мафҳумҳои назарӣ ва амалии фан, дуруст нишон додани натиҷаҳои таҳлил, иҷро намудани супориш ва вазифаҳои дар шакли ҷорӣ, марравӣ додашуда ва мушоҳидаҳои мустақилона доир ба чараёни омӯзиш, аз рӯи назорати ниҳой супоридани кори хаттӣ.
6	Адабиёти асосӣ: 1. Грамматикаи забони адабии ҳозираи тоҷик, ҷилди 1. – Душанбе: 1985 2. Грамматикаи забони адабии ҳозираи тоҷик, ҷилди 2. – Душанбе: Дониш, 1985 3. Грамматикаи забони адабии ҳозираи тоҷик, ҷилди 3. – Душанбе: Дониш, 1989 4. Забони адабии ҳоизари тоҷик қисми 1. – Душанбе: 1973. 5. Забони адабии ҳозираи тоҷик, қисми 2. Синтаксис. – Душанбе: 1984. 6. Мачидов Х. Забони адабии муосири тоҷик, ҷилди 1, – Душанбе: 2007. 7. Мачитова С. Забони адабии муосири тоҷик (фонетика). – Самарқанд. 2019.-250 с. Адабиёти иловагӣ: 1. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Тошкент, “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 29 б.

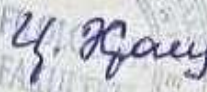
2. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 47 б.
3. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажагимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қурамыз. “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 485 б.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ги ПФ-4947-сонли Фармони. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда
5. Воҳидов А. Аз таърихи луғатшависии тоҷику форс. – Самарқанд, 1980.
6. Воҳидов А. Навъҳои фарҳанг. – Самарқанд, 2000.
7. Исматуллоев М. Пурқунандаи бевосита дар забони адабии ҳозираи тоҷик. – Душанбе, 1991.
8. Зоҳидов А. Забони адабии ҳозираи тоҷик. Матни маъруза – Самарқанд, СамДУ, 2000
9. Қосимова М.Н. Очеркҳо оид ба синтаксиси ҷумлаҳои соддаи насри асри ХI. – Душанбе: Ирфон, 2006.
10. Нурмонов А., Шаҳобиддинова Ш. в.б. Ўзбек тилининг назарий грамматикаси. Морфология. – Т.: «ХХI аср авлоди», 2001.
11. Ниёзмухаммадов Б., Рустамов Ш. Баъзе масъалаҳои синтаксиси забон адабии ҳозираи тоҷик. – Душанбе: Ирфон, 1988.
12. Рустамов Ш. Ҳиссаҳои нутқ ва таснифоти онҳо. – Душанбе: 1999.
13. Рустамова Ш. Мушкилоти синтаксис. – Душанбе: Маориф, 1988.
14. Рустамов Ш. Ҷумлаҳои мураккаби тобеъ бо пайрави сабаб дар забони адабии ҳозираи тоҷик. – Душанбе: 1998.
15. Сайфуллаева Р.Р. Ҳозирги ўзбек адабий тилида гап бўлакларининг семантикаси ва грамматикаси.- Т.: «Фан», 2000.
16. Тоҷиев Д.Т. Ҷумлаҳои мураккаби тобеъ дар забони адабии ҳозираи тоҷик. – Душанбе: Дониш, 1981.
17. Халилов А. Вазифаҳои грамматикӣ бандҳои изофии «и» дар забони адабии ҳозираи тоҷик. – Душанбе: 1967.
18. Хочиев С. Забони адабии тоҷик дар ибтидои асри ХХ. – Душанбе: Дониш, 1987.
19. Хусейнов О. Категории ҷамъ дар баъзе масъалаҳои забони адабии ҳозираи тоҷик. – Душанбе: Маориф, 1991.
20. Қиличев Э. Ҳозирги ўзбек адабий тили, 2-нашр. - Бухоро, 2001.

Манбаъҳои ахбори электронӣ:

1. <http://www.foxitsoftware.com>
2. www.persianacademy.ir/UserFiles/Image/naame09.pdf

	3. www.persianacademy.ir/UserFiles/Image/naame05.pdf4. www.ziyouz.com kutubxonasi5. https://tg.wikipedia.org/wiki/Забоншиносӣ

	3. www.persianacademy.ir/UserFiles/Image/naame05.pdf
	4. www.ziyouz.com/kutubxonasi
	5. https://tg.wikipedia.org/wiki/Забоншиносӣ
7	Дастури фан _____ соли 2021 таҳти баённомаи рақами ____ дар шӯъбаи таълимӣ-услугии Донишгоҳи давлатии Самарқанд маъқул шудааст.
8	Масъулон ба фан/модул: Мачитова С. - доктори фалсафа (PhD), дотсенти кафедраи филологияи тоҷик ва забонҳои Шарқи хориҷаи тоҷики ДДС Адашуллоева Г. - доктори фалсафа (PhD), дотсенти кафедраи филологияи тоҷик ва забонҳои Шарқи хориҷаи тоҷики ДДС Раҳимкулов Ғ. – доктори фалсафа (PhD), дотсенти кафедраи филологияи тоҷик ва забонҳои Шарқи хориҷаи тоҷики ДДС
9	Муқарризон: А.Хонхӯчаева - доктори фалсафа (PhD), дотсенти кафедраи филологияи тоҷик ва забонҳои Шарқи хориҷаи тоҷики ДДС Д.Бабаева - номзади фанҳои филологӣ, дотсенти ДТС

Кафедра мудири: проф. Ч.Хамроев

Кенгаш раиси: проф. А.Пардаев

“Тасдиқлайман”

СамДУ ӯқув ишлари бўйича проректори:

 А.С.Солеев

“24” 16.05.2021 йил

